

Paraules al Palau

“Les obres d'art són soledats infinites. Sols l'amor pot copsar-les.” va escriure Rainer Maria Rilke.

És que l'art es fa des de l'interior de l'individu. L'art demana solitud, silenci, reflexió i honestedat. Quan parlo d'honestedat en art no em refereixo al preu de venda dels quadres del pintor sinó a les decisions que l'artista pren: són honestes si sorgeixen de la necessitat interior de la persona i no responen a la moda o al dictat dels que indiquen com has de somiar. L'obra d'art no apareix gràcies a una fòrmula màgica ni tampoc no neix de la millor de les intencions. Sorgeix de la sinceritat personal; i com més sincera és l'obra d'art, en més inevitable es transforma.

Te n'adones quan et sembla que creixes com a artista. Quan ets jove i comences a escriure, potser no saps per què ho fas; però saps que no pots deixar de fer-ho. I a més, tens una necessitat imperiosa de donar-te a conèixer, perquè ser jove també vol dir voler menjar-se el món. Tens pressa per rosegar-ne els ossos. I com que tens pressa, et precipites. A poc a poc, a còpia de mastegots, t'adones que, d'allò que has escrit, només pots rellegir-ne sense recança, els textos que han sorgit gratuïtament, perquè només tu ho has volgut, o perquè t'han vingut donats.

La literatura es concreta en l'escriptura. La literatura és un art que, com a material, fa servir la paraula. I ara us diré una sàvia obvietat: una novel·la són paraules. Ho deia Mercè Rodoreda i no em canso de repetir-ho: una novel·la són paraules.

Aquest és el secret, la joia, la màgia de la literatura i reivindico aquesta oportunitat, ara que us tinc segrestats aquí, per parlar-vos d'aquest miracle.

Que comença amb la lectura. Quan un text et commou, quan una història llegida arrela dins teu; quan un poema ben dit t'enrampa; quan vius amb els personatges d'una novel·la com si fossin vells coneguts, estàs tastant el poder transformador de l'art. Tu passes a ser tu més aquesta lectura. Jo no sóc el mateix després de Proust, de

Tolstoi o de Foix. M'he transformat en un altre. És el que ens passa, d'una manera més directa i inexplicable quan sentim música. O és també aquella bufetada que et suposa veure un Bosco o un Edvard Munch davant teu sense barreres.

En el moment que decideixes explorar en l'escriptura, esperonat pel plaer i l'enriquiment proporcionat per la lectura, t'adones que el camí és molt llarg.

Sóc escriptor perquè un dia vaig llegir uns contes d'Andrei Platònov que em van commocionar. Sóc escriptor perquè en reconèixer el trasbals, vaig voler esbrinar-ne les causes. I vaig rellegir, analitzar, racionalitzar la lectura. El resultat, que estava cantat, em va sorprendre; tot: anhels, il·lusions, intriga, tristeses, alegries, ens és donat pel miracle de la paraula transformada; de la paraula en tensió; de la paraula dita amb intencionalitat artística. Llavors vaig comprendre què volia dir "una novel·la són paraules". I vaig entendre què diferencia un text d'un text literari: la intencionalitat del llenguatge, la voluntat estilística, l'estil. Em vaig adonar que tot, en literatura, és fruit de l'estil, de la manera com fem servir el llenguatge per dir el que ens veiem abocats a dir per no rebentar. Em vaig adonar que l'ànima de l'escriptor s'arrauleix en el llenguatge que fa servir i que en la vella dicotomia aristotèlica, la forma és el fons quan treu el nas. I que, en l'obra d'art, tot és fons i forma de manera indestruïble. Tan important és l'esperit resultant com la matèria de què està fet: és el miracle de percebre la matèria de l'esperit.

Per tant, jo sóc estil, la meua biografia no és en els detalls més o menys anecdòtics que viuen els personatges: em reconec en les paraules dites i en la manera de ser dites. Parlar de l'estil és parlar del llenguatge. És parlar de la llengua.

L'escriptura és un afer de l'ànima. Per això, per a l'escriptor, la llengua és la seva pàtria i mirar d'assegurar la pervivència de la llengua per a mi ja és una raó de pes per treballar per la independència política del país. Que tampoc no en garantirà la pervivència, però que hi ajudarà. Sé que no estic sol, en aquest anhel: a més de les raons de dignitat política, social i històrica, vull una llengua que no hagi d'estar lluitant amb l'aigua al coll per sobreviure; vull que visqui en pau en igualtat de

condicions amb les llengües que tenen un estat propi que les defensa, les protegeix, les alimenta, les enalteix i prestigia. Vull una llengua que no hagi de demanar ni perdó ni permís pel sol fet d'existir; no vull que li discuteixin les poques i tímides lleis que la protegeixen; vull que els seus parlants visquin sense els complexos que els porten a l'autoodi i la renúncia lingüística perquè no es molesti el veí o, encara pitjor, per una pretesa i malentesa bona educació. Vull que la meua llengua sobrevisqui amb salut en aquest món de la globalització uniformadora i no vull haver d'estar parlant constantment d'aquest tema. Sis o set raons més per treballar per la independència. I en parlo ara perquè tinc esperança en la gent. Fixeu-vos en els que organitzen i costegen les consultes populars per la independència; fixeu-vos en tots els que hi van a votar, sigui quin sigui el seu vot. Per això m'alegra que el Parlament s'hagi posat les piles admetent a tràmit la proposta de consulta popular sobre la independència de Catalunya. Que sigui Espanya qui, en ple segle XXI, prohibeixi que la gent pugui expressar la seva opinió sobre aquest tema. Perquè com diu Vicenç Villatoro en un article que no té pèrdua, el que els fa por és que la gent que fins ara no hi havia pensat, es faci la pregunta i pugui reflexionar. Els fa feredat que la gent pensi i s'aparti del pensament únic.

També la meua pàtria és la literatura. La literatura suposa un món inacabable, que comença, per simplificar, en Homer i que es manté amb l'última obra acabada de publicar en qualsevol llengua. La literatura que alimenta l'escriptor és la pròpia tradició literària i les tradicions adquirides per l'afany cultural individual i social. De vegades, anant pel món, per causa del meu passaport, hi ha lectors que em pregunten sobre la meua tradició literària i em citen noms il·lustres com García Márquez o Cortázar. Evidentment que conec la tradició literària espanyola i l'estimo profundament. Com la francesa o l'alemanya: profundament. Com a persona culta, sé buscar en moltes tradicions i no en tinc prou amb la meua. També sé que voler aspirar a una alenada universal no es pot fer des del buit sinó des de l'arrelament a un lloc i a una gent. Per tant, he d'explicar en aquests lectors que la meua tradició literària

arrenca amb Lull, els trobadors i March, continua amb Joanot Martorell, Guimerà, Verdager, Oller, Foix i Espriu, Riba, Estellés, Rodoreda, Calders, Moncada, Barbal i tants més i, no cal dir-ho, els il·lustres escriptors que m'acompanyeu avui. Tinc la meva tradició literària, l'estudio, m'alimenta i en parlo amb orgull, com fa qualsevol ciutadà de qualsevol país lliure i amb tradició literària pròpia. Perquè la literatura catalana fa de bon mostrar pel món i cada cop és més coneguda i respectada. És qualitativament sòlida, comparable a moltes altres, sobretot a les de dimensions demogràfiques semblants. I els que riuen per sota el nas davant d'aquesta afirmació, sovint gent catalanoparlant però castellanolectora, sempre m'han recordat els que es negaven a constatar, mirant pel telescopi que els oferia Galileu, que la lluna estava plena de bonys i no era una esfera perfecta. Comproveu-ho sense complexos! Només us cal prendre la molèstia de llegir-la. Només us cal mirar pel telescopi de Galileu. Potser és demanar massa...

L'escriptor sap que ha de treballar des de la humilitat i la solitud, deia en començar. No crec que sigui fàcil crear des de l'arrogància. Penso que, llevat dels pocs casos d'il·luminats excepcionals com Mozart i les seves partitures manuscrites que semblen sortides d'impremta, el més habitual és el desconcert patent en les de Beethoven. Escriure és dubtar. Escriure és, com viure, entrar en el regne de les incerteses i prendre decisions sense saber si allò que fas és el que és correcte. I per què, el dubte? Perquè l'escriptor empaita un ideal del qual no en coneix el rostre ni sap el camí per arribar-hi. I a la feina literària diària tot són cruïlles, eleccions, guanys, pèrdues, errors, marrades, encerts, epifanies... Fins i tot quan acabo un llibre no sé si l'he acabat. En el fons, sé que no. Sé que tots el meus llibres resten inacabats i sé que un dia me'ls deixo prendre de les mans. Paul Valéry ho deia: un poema no s'acaba: s'abandona. Hi estic d'acord. Amb ànima fràgil penses que no saps si t'has acostat gaire a l'ideal que persegües. Probablement per això, et poses a escriure un altre llibre.

Quan era petit, amb el col·legi de records agredolços, els jesuïtes del carrer de Casp, veníem aquí, al Palau de la Música, a final de curs, a la "promulgación de dignidades". I ens donaven medalles i distincions en forma de cordons de colors que després havíem de retornar religiosament abans de marxar cap a casa, ben a la vora d'aquí, amb la mare satisfeta i els germans barallant-nos pel carrer. També durant anys he vingut al Palau a ser testimoni del miracle de la música; al començament, amb els pares i després amb els amics. I avui em trobo aquí, amb les cames que em tremolen (és una imatge literària) i no puc deixar de pensar que m'hauria agradat molt que els meus pares fossin aquí, a primera fila, agafats de la mà, escoltant-me, tots dos ben satisfets. La mare només va poder fer-me comentaris molt assenyats, dels relats que es van convertir en el meu primer llibre, *Faules de mal desar*, que ja no va arribar a veure. El pare sí que va viure la publicació d'uns quants llibres, fins a *Fra Junoy o l'agonia dels sons* i *Llibre de preludis*. A ells, que em van encomanar l'amor a la música i a la lectura, i que els hauria agradat tant ser aquí, la meva gratitud filial. Vull esmentar amb agraïment Òmnium Cultural i el jurat que ha decidit distingir-me i també vull agrair la presència de tots vosaltres. Vull alçar la copa (virtual) pels col·legues, sobretot per una colla d'amics, que al voltant de la dèria de voler viure en un país normal, ens vam inventar la imperfecta i apassionada Ofèlia Dracs per oferir a qui la volgués, literatura eròtica, fantàstica, negra, de ciència ficció... pensada i escrita en català.

Des d'un punt de vista professional i artístic dec molt als meus lectors personals que revisen i posen en dubte el que escric abans de fer-ho públic. A editorial Proa, la meva; als meus editors, els catalans, amb un especial record per a l'Isidor Cònsul, i als d'altres països, alguns dels quals han tingut la gentilesa de ser avui aquí; i als meus traductors que, també en un procés lent, que és artístic i de creació, ajuden a estendre els meus textos. Escriure és un acte individual però que, com veieu, implica

moltes persones a l'hora de fer arribar el text als lectors. Moltes gràcies a tots vosaltres. Però no puc deixar d'esmentar els amics, tan pocs, tan propers, tan generosos. I, és clar, la família més pròxima: els meus germans, que sempre estan a punt per fer mil comentaris agraïts i emotius. Els meus fills i les seves famílies, que són el meu orgull; ells, que van acceptar ja de petits, com si fossin gent madura, de tenir un pare quasi sempre reclòs davant d'un paper ple d'interrogants. I a la meua Margarida, el nord de la meua vida, la raó final de la meua escriptura per la qual també dic que escriure és un acte d'amor.

Amor, honestedat, veritat. Em temo que no està gaire de moda parlar d'això. No em puc expressar de cap altra manera. La veritat en literatura és un terme que costa d'explicar: és més fàcil viure-la. L'escriptor no escriu allò que la gent preveu que ha d'escriure sinó allò que, si no ho expulsés, no el deixaria dormir; escriu allò que li urgeix expressar per treure-s'ho de sobre. La veritat està íntimament lligada a l'honestedat de què parlava al principi. El lector és capaç de captar-la perquè és inconfusible. El que és previsible, el que provoca indiferència, està renyit amb l'art.

A Europa hi ha un interès viu per allò que se n'ha acabat dient memòria històrica. Perquè Europa ha de pair, encara, molts episodis de la seva història recent. Tinc el privilegi de parlar-ne, convidat a molts fòrums, amb l'excusa, entre d'altres, d'haver escrit *Les veus del Pamano*. Llavors t'adones que la història, la veracitat històrica és punyent però fràgil, com el glaç. Volia referir-me al tètric Goebels però m'estimo més citar Sebastià Alzamora quan escriu, en un article recent, sobre la gent que, quan parla de Catalunya, menteix. I com més grossa la mentida, millor. "I tant, que paga la pena" diu Alzamora "enfrontar-te a qui t'insulta, perquè un insult repetit moltes vegades, es converteix en un prejudici. I els prejudicis, quan són prou estesos, dicten polítiques. I si molt convé, sentències." Final de la cita. Penso, però, que no cal mentir i insultar: només amb mitges veritats ja es pot tergiversar la memòria.

L'espectacle que s'ha ofert darrerament amb les lloances acrítiques a Samaranch, m'ha deixat atònit. I això només és un exemple. Alerta amb les memòries selectives perquè fan derivar la veritat històrica. I a tothom li agrada pensar com la majoria. Les opinions majoritàries acaben conformant el pensament únic, que és molt confortable per qui s'hi aixopluga. És un problema greu per a les minories, perquè tothom sap que la història, per desgràcia, l'escriuen els vencedors.

Però no patiu: la literatura, que també burxa en la història, s'escriu no des de la confortabilitat del pensament únic sinó des de l'austeritat de les soledats infinites. La literatura ens pot salvar perquè, per sort, l'escriuen persones lliures. Gràcies.

Jaume Cabré

Palau de la Música Catalana
Barcelona, 14 de juny de 2010